

Situationen för nationella
minoriteter inom den sociala
barn- och ungdomsvården 2021

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2022-6-8049

Publicerad www.socialstyrelsen.se, juni 2022

Resultat i korthet

- De nationella minoriteternas särskilda rättigheter är i liten utsträckning kända inom den sociala barn- och ungdomsvården. Bara 14 % av kommunerna i förvaltningsområdena bedömer att rättigheterna är kända till stor del och i övriga kommuner är motsvarande siffra 3 %.
- Minoritetslagen är endast implementerad i viss utsträckning inom den sociala barn- och ungdomsvården, vilket enligt kommunerna främst beror på bristande efterfrågan från minoriteterna men även låg kunskapsnivå inom organisationen och avsaknad av krav från ledningen.
- Kommunerna saknar rutiner för att ge språkligt och kulturellt stöd för barn från nationella minoriteter som är placerade utanför det egna hemmet.
- Kommunerna efterfrågar stödmaterial och utbildning om minoritetslagen. Bara 5 % av kommunerna har genomfört någon kompetenshöjande åtgärd som rör nationella minoriteter de senaste två åren.
- En majoritet av kommunerna, 85 %, har inget system för att säkerställa att handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården känner till de nationella minoriteternas rättigheter.

Innehåll

Bakgrund	7
Särskilda rättigheter för de nationella minoriteterna	8
Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk	8
Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk	8
Barnkonventionen	9
Placerade barn	10
Enkätundersökning om social barn- och ungdomsvård för de nationella minoriteterna	11
Svarsfrekvens	11
Metodologiska utmaningar	11
Resultat	12
Sammanfattande kommentarer	29
Placerade barns rättigheter	30
Implementering av minoritetslagen inom den sociala barn- och ungdomsvården	31
Behov av stöd i kommunerna	32
Utmaning att följa upp minoriteternas situation inom den sociala barn- och ungdomsvården	33

Bakgrund

Socialstyrelsen har sedan 2019 haft ett regeringsuppdrag att ta fram former för att kontinuerligt följa de nationella minoriteternas situation inom myndighetens verksamhetsområden. För att ge de nationella minoriteterna inflytande i processen genomfördes under 2020 ett antal samråd med de nationella minoriteternas riksorganisationer och ungdomsförbund om uppdragets genomförande. På samråden diskuterades vilka områden som bör prioriteras i uppföljningen, vad som bör följas upp och med vilken periodicitet. I samråd med minoriteterna beslutade Socialstyrelsen att arbeta rättighetsbaserat med uppdraget. Det innebär att vi fokuserar på skyldighetsbärarna d.v.s. verksamheterna och deras utbud av service.

Samråden kom fram till att följande områden ska prioriteras.

- Kommunal äldreomsorg
- Social barn- och ungdomsvård
- Primärvård
- Beroendevård
- Stöd åt våldsutsatta
- Munhälsa och tandvård

Viktiga frågor att följa upp är tillgången till språk- och kulturkompetens samt vilka rutiner som finns och hur beredskapen ser ut för att möta de nationella minoriteternas rättigheter och behov.

Under 2021 tillsattes en referensgrupp bestående av 16 personer som representerar för de nationella minoriteterna med uppdrag att komma med synpunkter på metoder för uppföljningen, utformning av enkätfrågor samt delta i analysen av resultaten.

Enkäten om situation inom den sociala barn- och ungdomsvården, avses återkomma med en periodicitet på vartannat år vilket innebär att nästa enkätundersökning genomförs 2023.

Särskilda rättigheter för de nationella minoriteterna

Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk

Sedan år 2000 finns fem erkända nationella minoriteter i Sverige, judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samtidigt erkändes också de fem nationella minoritetsspråken, finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Samerna är även erkända som Sveriges urfolk sedan 1976. Skyddet av nationella minoriteter och deras rättigheter är en del av det internationella skyddet av mänskliga rättigheter. Till grund för den svenska minoritetspolitiken ligger Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk. Gemensamt för de nationella minoriteterna är att de har funnits i Sverige under lång tid. De har en uttalad samhörighet baserad på språklig, kulturell eller religiös tillhörighet. Grupperna har också en önskan att behålla sin identitet. De nationella minoriteternas kultur är en levande del av det svenska samhället och en del av vårt gemensamma svenska kulturarv.

Minoritetsspråken har också funnits i Sverige under lång tid men det har varit svårt för minoriteterna att upprätthålla och utveckla språken eftersom det i Sverige i perioder har drivits en politik som gått ut på att alla ska tala svenska. Barn har till exempel inte tillåtits att använda sitt minoritetsspråk i skolan och det egna språket har i många fall blivit något skambelagt. En del barn som tillhört de nationella minoriteterna har placerats i skolformer som skilt dem från föräldrarna under långa perioder. En del barn har även uteslutits från möjligheten att gå i vanlig kommunal skola som majoritetsbefolkningens barn. Vissa barn har till och med utestängts från möjligheten att gå i skola så sent som på 1960- och 70-talet.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, hädanefter kallad minoritetslagen, trädde ikraft de 1 januari 2010. I lagen finns bestämmelser om vilka särskilda rättigheter personer som tillhör nationella minoriteter har och vilka skyldigheter kommuner, regioner och statliga myndigheter har gentemot de nationella minoriteterna.

Av 3 § minoritetslagen framgår att kommuner och landsting¹ ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt denna lag och de föreskrifter som denna lag hänvisar till. Det samma gäller statliga förvaltningsmyndigheter vars verksamhet är av

¹ Numer regioner

betydelse för de nationella minoriteterna eller minoritetsspråken. I 4 § minoritetslagen hänvisas till språklagen (2009:600) där det anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

För minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska finns sedan 2010 särskilda förvaltningsområden (FO), vilket innebär geografiska områden där förvaltningsmyndigheter och domstolar till exempel har särskilda skyldigheter när det gäller att bemöta enskilda på deras minoritetsspråk. I de kommuner som ingår i FO har enskilda som önskar det även rätt till förskola och äldreomsorg där hela eller en väsentlig del av verksamheten sker på minoritetsspråken.

I 8 § minoritetslagen anges att enskilda har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde. Detta gäller i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet. Om den enskilde använder finska, meänkieli eller samiska i ett sådant ärende, är myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samma språk. Enskilda som saknar juridiskt biträde har dessutom rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering i ärendet på finska, meänkieli respektive samiska. Myndigheten ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda på dessa språk. Av 9 § minoritetslagen framgår att enskilda har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid muntliga och skriftliga kontakter med förvaltningsmyndigheter även utanför FO om ärendet kan handläggas av personal som behärskar minoritetsspråket. I 11 § samma lag står vidare att förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten.

Barnkonventionen

Barnkonventionen gäller sedan den 1 januari 2020 som lag i Sverige och innehåller regler om barns rättigheter. I barnkonventionen finns flera artiklar som stöder barn från nationella minoriteter, t.ex. artikel 2 om förbud mot diskriminering och artikel 8 om rätten att behålla sin identitet, inklusive medborgarskap, namn och släktförhållanden. Artikel 8 innebär ett särskilt viktigt perspektiv för de barn som placeras i samhällsvård. Den kommer bl.a. till uttryck i lagstiftningens krav på att i första hand överväga om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående när ett barn ska placeras utanför det egna hemmet. Detsamma gäller rättigheterna för barn som tillhör nationella minoritetsgrupper. I artikel 14 anges att barn har rätt till religionsfrihet och i artikel 20 att för barn som inte kan bo med sina familjer, ska hänsyn tas till deras etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund. I artikel 30 står att barn som tillhör en minoritet eller urfolk har rätt att tillsammans med

andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin egen religion och använda sitt eget språk. Artikeln blir särskilt viktigt för de barn som placeras i samhällsvård och skiljs från sina föräldrar. Här har socialtjänsten ett särskilt ansvar att ge barnet tillgång till sitt språk, sin kultur och sin identitet.

Placerade barn

Placerade barn och unga är en av samhällets mest utsatta grupper. Det är därför viktigt att barn som tillhör nationella minoriteter och placeras utanför hemmet ges särskild uppmärksamhet. Inte minst är det viktigt när det gäller barnens möjlighet att utveckla sin kulturella identitet och sitt minoritetsspråk. När ett barn placeras ska det alltid i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Enligt förarbetena till socialtjänstlagen, SoL, så handlar lagens krav om samhörighet och kontakt med hemmiljön inte bara om geografisk närhet. Språkliga och kulturella skillnader i synsätt och bakgrund kan skapa väl så stora avstånd mellan människor, och det är av största betydelse att ta hänsyn till sådana skillnader. Vad som är bäst för barnet ska dock alltid beaktas. Det är viktigt att poängtera att familjehem alltid ska utredas och bedömas kunna tillgodose barnets behov. Om utredningen visar att personerna i barnets nätverk inte kan tillförsäkra barnet en god vård ska placeringen inte ske där utan i ett annat familjehem^{2, 3}

² 6 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL

³ Proposition 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen s. 114.

Enkätundersökning om social barn- och ungdomsvård för de nationella minoriteterna.

För att undersöka situationen för de nationella minoriteterna inom den sociala barn- och ungdomsvården genomfördes under november 2021 en webb-enkät. Enkäten skickades ut till samtliga 84 kommuner som ingår i något av förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska samt till ett urval av hälften av övriga kommuner. Sammanlagt fick 187 kommuner enkäten som riktades till ansvarig för den sociala barn- och ungdomsvården eller person med motsvarande position. Enkäten bestod av 11 frågor med en blandning av frågor med fasta svarsalternativ och öppna frågor. I anslutning till frågorna fanns även möjligheter för de som önskade att lämna kommentarer.

Svarsfrekvens

Det var 117 kommuner som besvarade enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 63 procent. Det är något högre svarsfrekvens bland kommuner som ingår i förvaltningsområden jämfört med övriga kommuner. Av de 66 kommunerna i förvaltningsområdet för finska svarade 43 kommuner, av de 9 kommunerna i förvaltningsområdet för meänkieli svarade 7 kommuner och av de 25 kommunerna i förvaltningsområdet för samiska svarade 19 kommuner.

Tabell 1. Urval, svar och svarsandel

	Population	Antal	Antal svar	Andel svar
Kommuner som ingår i förvaltningsområde	84	84	58	69,0
Övriga kommuner	206	103	59	57,3
Samtliga	290	187	117	62,6

Metodologiska utmaningar

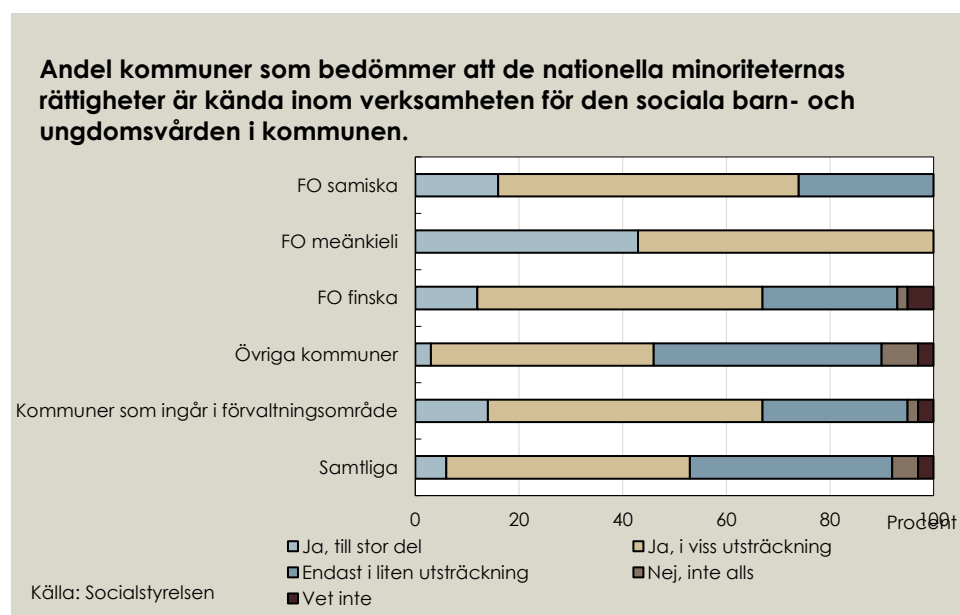
En utmaning i framtagandet av enkätfrågor och analys av resultaten är att minoriteternas rättigheter varierar mellan språken och minoritetsgrupperna samt mellan olika kommuner i och utanför de språkliga förvaltningsområdena, härnå kallade FO. Det finns 3 FO, ett för finska, ett för meänkieli och ett för samiska. De olika FO består av olika många kommuner som dessutom kan ingå i ett eller flera FO. Till exempel ingår samtliga 9 kommuner i FO för meänkieli även i FO för finska vilket medför att dessa kommuner likvärdigt ska ge service på både finska och meänkieli. Kommuner som Gällivare och Kiruna liksom Stockholm stad är exempel på kommuner som ingår i alla tre FO medan andra kommuner kan ingå i ett eller två FO. För romani chib och jiddisch finns däremot inga FO. Vissa rättigheter i lagen gäller alla fem minoriteterna i hela landet, till exempel rätten till information om

rättigheterna. Även rätt till inflytande i frågor som berör minoriteterna avser alla fem. Andra rättigheter gäller specifikt inom FO till exempel att tala finska, meänkieli eller samiska i kontakterna med kommunerna. Minoritets-språksanvändarna är också olika många till antalet med stora variationer, även om det saknas exakta uppgifter på såväl kommunal som nationell nivå, vilket också kan få effekt på resultatet.

Resultat

Här nedan följer en sammanställning av resultaten i diagram och tabeller och med sammanfattande kommentarer i anslutning till varje fråga. Resultaten redovisas uppdelat på det totala antalet svarande kommunerna och kommunerna i FO samt uppdelat på de tre olika FO för finska, meänkieli och samiska. För samtliga tabeller och siffror se bilaga.

1a. De nationella minoriteterna; judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar, har särskilda rättigheter i Sverige. Är det din bedömning att dessa rättigheter är kända inom verksamheten för den sociala barn- och ungdomsvården i kommunen?

Av enkätresultaten framgår att det är få kommuner som bedömer att de nationella minoriteternas särskilda rättigheter är kända i någon större omfattning inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det är något fler kommuner i FO som bedömer att rättigheterna är kända än i övriga kommuner. Det är dock endast 14 % av kommunerna i FO som bedömer att rättigheterna är kända till stor del. Motsvarande siffra i övriga kommuner är 3 %. Vanligast är att rättigheterna är kända i viss utsträckning. Det svarar 53 % av kommunerna i FO och 42 % av övriga. Av kommunerna utanför FO svarar 44 % att rättigheterna endast är kända i liten utsträckning och så svarar även 28 % av kommunerna i FO. Ingen av kommunerna i FO för meänkieli svarar dock detta.

Av de öppna kommentarer som är lämnade i samband med frågan menar några av kommunerna att de sällan kommer i kontakt med målgruppen. En

kommun skriver att de arbetar aktivt med information gentemot enhetschefer. En annan att de har en kontaktperson som arbetar mot allmänheten gällande det finska förvaltningsområdet, men att personen inte arbetar nära handläggare och att kunskapen därför inte är generell.

1b. Lagen som reglerar de nationella majoriteternas särskilda rättigheter trädde i kraft 2010. Har ni inom er verksamhet tagit ställning till, diskuterat eller analyserat om och på vilket sätt lagen berör verksamheten inom den sociala barn- och ungdomsvården i er kommun?

Andel kommuner som har tagit ställning till, diskuterat eller analyserat om och på vilket sätt minoritetslagen berör verksamheten inom den sociala barn- och ungdomsvården. Samtliga värden anges i %

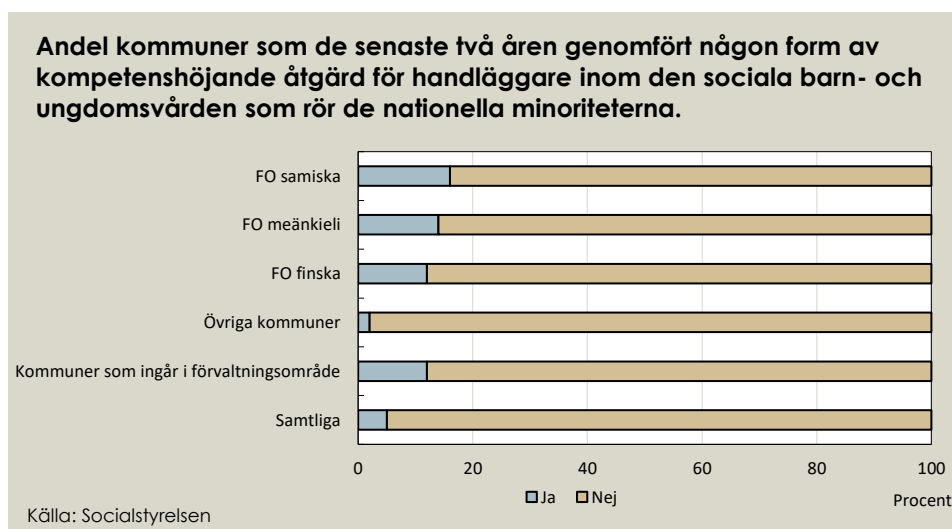
Svarsalternativ	Samtliga	Kommuner i FO	Övriga	FO finska	FO meänkieli	FO samiska
Ja	14	28	8	26	57	32
Nej	53	47	56	49	0	32
Vet inte	33	26	36	26	43	37

Källa Socialstyrelsen

Som framgår av tabellen ovan har majoriteten av kommunerna inte tagit ställning till eller analyserat på vilket sätt minoritetslagen berör den sociala barn- och ungdomsvården. Detta gäller även i FO även om det varierar mellan de olika språkliga FO. I FO för meänkieli svarar 57 % ja på frågan om de har tagit ställning till, diskuterat eller analyserat frågan, medan motsvarande siffror i FO för samiska är 32 % och i FO för finska 26 %. Det är också en relativt stor andel kommuner både i och utanför FO som svarar att de inte vet om kommunen har tagit ställning eller gjort någon analys.

Kommentarerna som kommunerna har lämnat i anslutning till frågan har ett varierande innehåll. Några tar upp att frågan behandlats i samband med APT (arbetsplatsträffar) eller andra former av informationsträffar. Andra nämner att den tas upp i samband med att ärenden blir aktuella. Någon kommun har behandlat frågan när de ansökt om att få ingå i ett språkligt FO och en annan hänvisar till att diskussion förts i samband med att minoritetslagen trädde i kraft. En kommun med flera stadsdelsförvaltningar skriver att de stadsdelsförvaltningar som svarat ja på frågan har en särskild arbetsgrupp som bevakar frågan, att frågan tas upp kontinuerligt på flera nivåer inom organisationen och att förvaltningen har genomfört generell information riktad till alla medarbetare.

2. Har kommunen de senaste två åren genomfört någon form av kompetenshöjande åtgärd för handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården som rör de nationella minoriteterna?

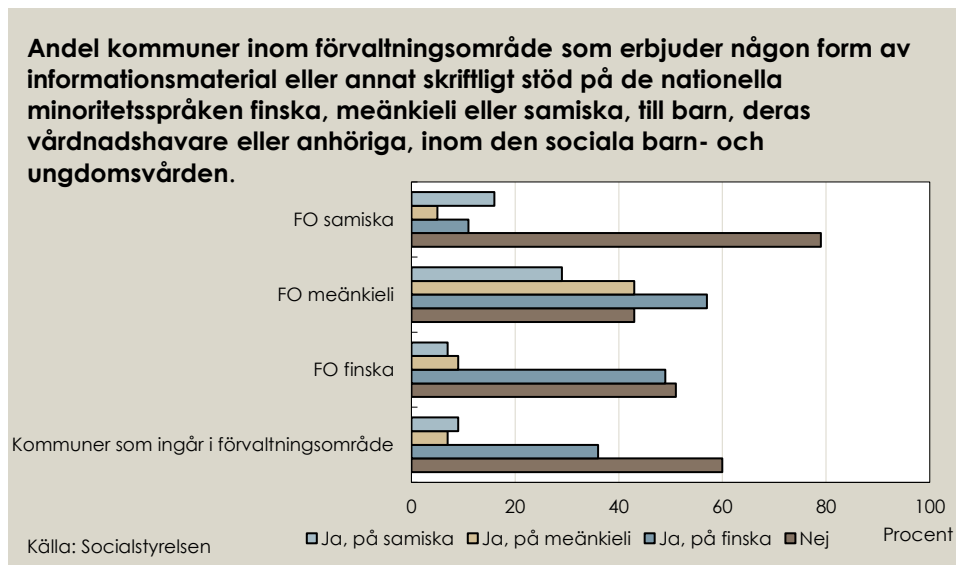

Det är endast 5 % av samtliga kommuner som har genomfört någon kompetenshöjande åtgärd som rör nationella minoriteter för handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården de senaste två åren. I FO kommunerna är det något fler, 12 %, som har gjort detta. I samtliga språkliga FO svarar över 80 % nej på frågan.

De kommuner som svarat att de har genomfört kompetenshöjande åtgärder har ombetts att kortfattat beskriva åtgärderna. Av de 16 kommentarer som lämnats i anslutning till frågan är det dock endast tre som faktiskt lämnar exempel. En kommun skriver att de inom den kommunala utförarsidan har haft brobyggare med koppling till romer. En annan kommun uppger att socialtjänstens ledare fått utbildning. En tredje kommun skriver att delar av verksamheterna har hållit dialogmöten tillsammans med ett romskt informationscenter. Övriga kommentarer berör att de inte vet svaret på frågan eller ger exempel på vad de gör för att leva upp till minoritetslagen, till exempel anlitar tolk eller har telefonlistor över minoritetsspråkskunnig personal.

3. Erbjuder kommunen någon form av informationsmaterial eller annat skriftligt stöd på de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli eller samiska, till barn, deras vårdnadshavare eller anhöriga, inom den sociala barn- och ungdomsvården?

Obs! Att frågan endast är riktad till kommuner som ingår i FO.

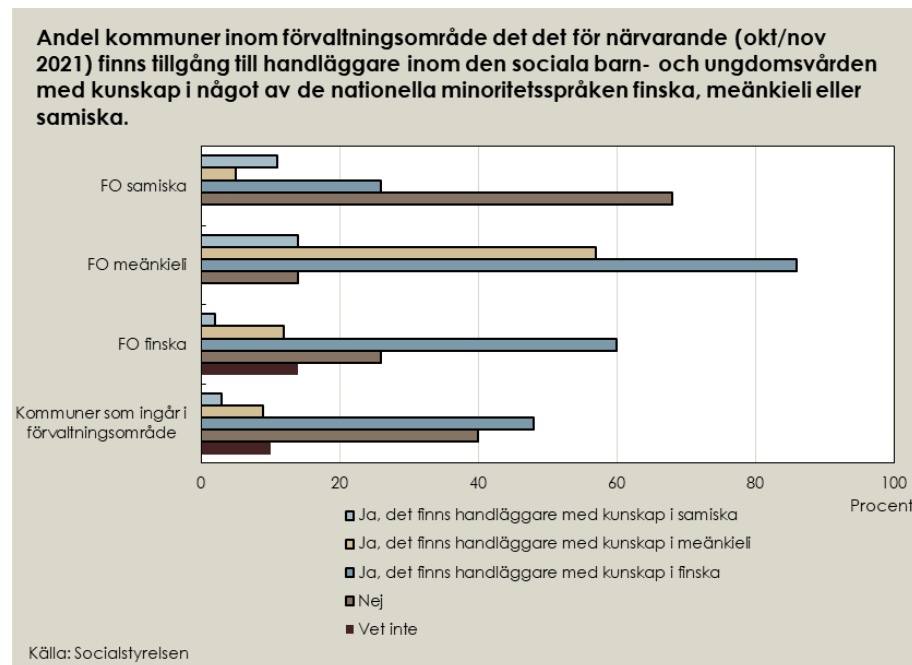

Av de totalt 58 kommuner som ingår i något av FO och har svarat på frågan uppger majoriteten, 60 %, att de inte erbjuder informationsmaterial eller annat skriftligt stöd på minoritetsspråken. I FO för samiska svarar hela 79 % nej på frågan. I FO för finska svarar 49 % att de har material på finska och det har även 57 % av kommunerna i FO för meänkieli liksom 11 % av kommunerna i FO för samiska. Material på meänkieli finns i 43 % av kommunerna i FO för meänkieli, i 9 % av kommunerna i FO för finska och i 5 % av kommunerna i FO för samiska. Material på samiska finns i 16 % av kommunerna i FO för samiska, i 29 % av kommunerna i FO för meänkieli och i 7 % av kommunerna i FO för finska. Det finns alltså mest material och stöd på finska och minst på samiska totalt sätt, vilket skulle kunna vara proportionerligt i förhållanden till behovet sett till antal språkanvändare. Det som däremot sticker ut är att det endast är ett fåtal kommuner i FO för samiska som har skriftligt material eller stöd på samiska.

I kommentarerna i anslutning till frågan, där kommunerna ombetts ge exempel på informationsmaterial och stöd, hänvisas bl.a. till digitala översättningstjänster och till generell information på finska. Andra kommenterar att de bedömer att det saknas behov eller att de översätter om behov uppstår. En kommun skriver att broschyrer inom familjecentralen har översatts till finska och en annan att det finns information om verksamhet och insatser, det framgår dock inte på vilket språk.

4. Finns det, enligt din kännedom, för närvarande (nov 2021) tillgång till handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården med kunskap i något av de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli eller samiska?

Obs! Att frågan endast är riktad till kommuner som ingår i FO.

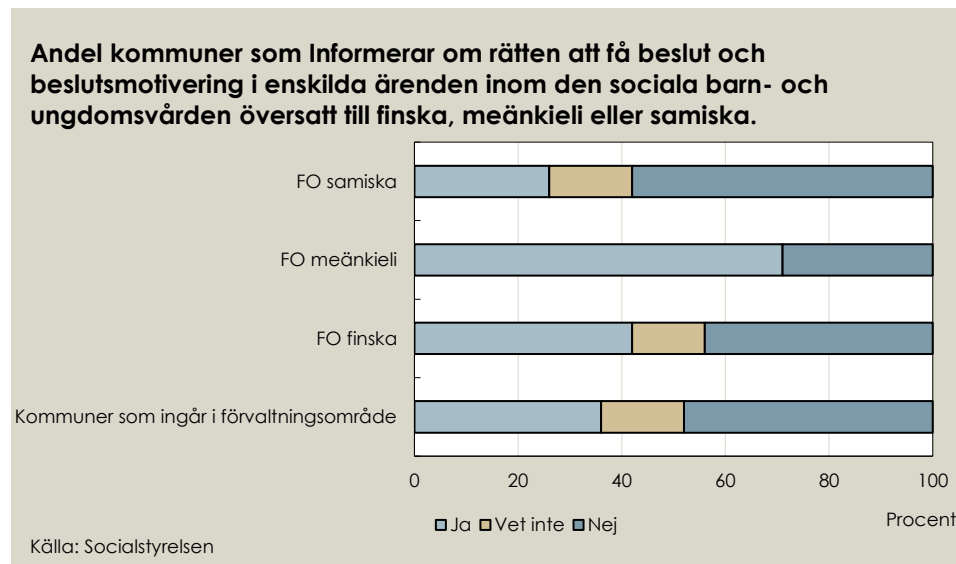

Som framgår inledningsvis har språkanvändare av finska, meänkieli och samiska rätt att använda språken i sina muntliga och skriftliga kontakter med kommunen i enskilda ärenden inom sina respektive språkliga FO. Svaren från de 58 kommunerna visar att det är vanligast med tillgång till handläggare som kan finska och minst vanligt med handläggare som kan samiska. I FO för meänkieli svarar 86 % att de har tillgång till handläggare som behärskar finska inom den sociala barn- och ungdomsvården. I FO för finska svarar 60 % detta och motsvarande siffror i det samiska FO är 26 %. När det gäller tillgången till handläggare som behärskar meänkieli så är den störst i FO för meänkieli, där svarar 57 % av kommunerna att det finns, i FO för finska och samiska är motsvarande siffror 12 respektive 5 %. Handläggare på samiska finns i 14 % av kommunerna i FO för meänkieli men endast i 11 % av kommunerna i FO för samiska och i 2 % av kommunerna i FO för finska.

Få kommuner har lämnat kommentarer till frågan. En kommun skriver att det finns handläggare som kan finska men att språkkunskaperna inte är relevanta i myndighetsspråket.

5. Informerar kommunen om rätten att få beslut och beslutsmotivering i enskilda ärenden inom den sociala barn- och ungdomsvården översatt till finska, meänkieli och samiska?

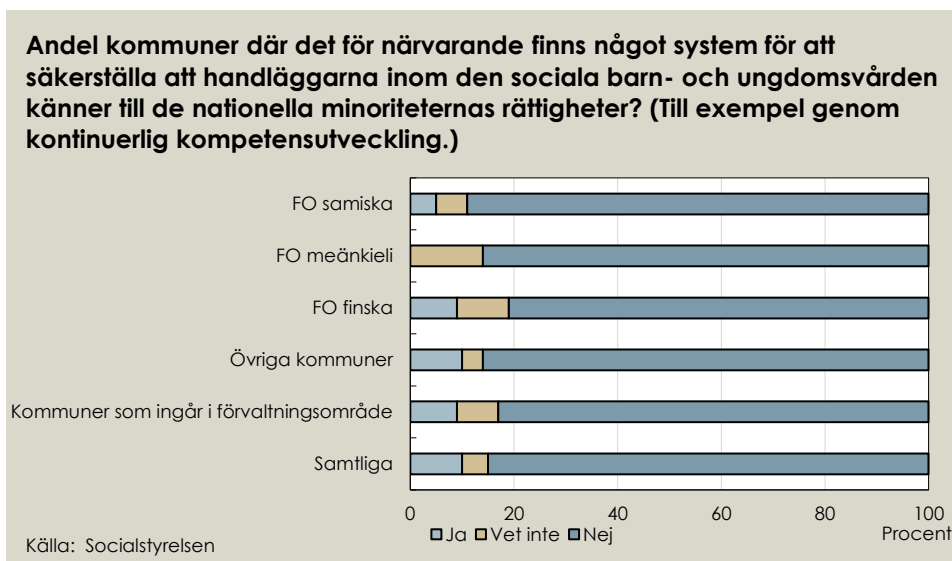
Obs! Att frågan endast är riktad till kommuner som ingår i FO.

Av samtliga kommuner som besvarat frågan är det 48 % som inte informerar om rätten att få beslut och beslutsmotiveringar översatta till finska, meänkieli och samiska. Det finns dock skillnader mellan de olika FO. I FO för meänkieli informerar 71 % av kommunerna om rättigheten att få beslut och beslutsmotiveringar översatta, medan motsvarande siffror i FO för finska är 42 % och i FO för samiska 26 %. Det är även relativt många kommuner i FO för finska och samiska som inte vet om de ger sådan information medan ingen kommun i FO för meänkieli svarar att de inte vet.

I kommentarerna i anslutning till frågan hänvisar flera av kommunerna till att de alltid översätter vid behov och oavsett språk. Andra skriver att de tolkar muntligt vid behov. - *Om personen inte kan svenska erbjuder vi tolkning av beslutsunderlaget.* En annan kommun skriver - *Ej rätt till översättning men rätt att få beslut och beslutsmotiveringar förklarade med t.ex. tolk vid behov.* Flera tar upp att det inte funnits behov eller varit aktuellt.

6. Finns det för närvarande något system för att säkerställa att handläggarna inom den sociala barn- och ungdomsvården känner till de nationella minoriteternas rättigheter? (Till exempel genom kontinuerlig kompetensutveckling.)

Samtliga 117 kommuner som ingår i enkätundersökningen har besvarat frågan. Resultatet visar att en majoritet av kommunerna, 85 %, inte har något system för att säkerställa att handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården känner till de nationella minoriteternas rättigheter. Det är i princip inte någon skillnad mellan kommuner i eller utanför FO även om det varierar något mellan FO. I FO för meänkieli finns det ingen kommun som svarar att de har ett system för att säkerställa kännedomen om rättigheterna, medan 14 % svarar att de inte vet. I FO för finska svarar 9 % att de har ett sådant system och 9 % vet inte. I FO för samiska är motsvarande siffror 5 % i båda fallen.

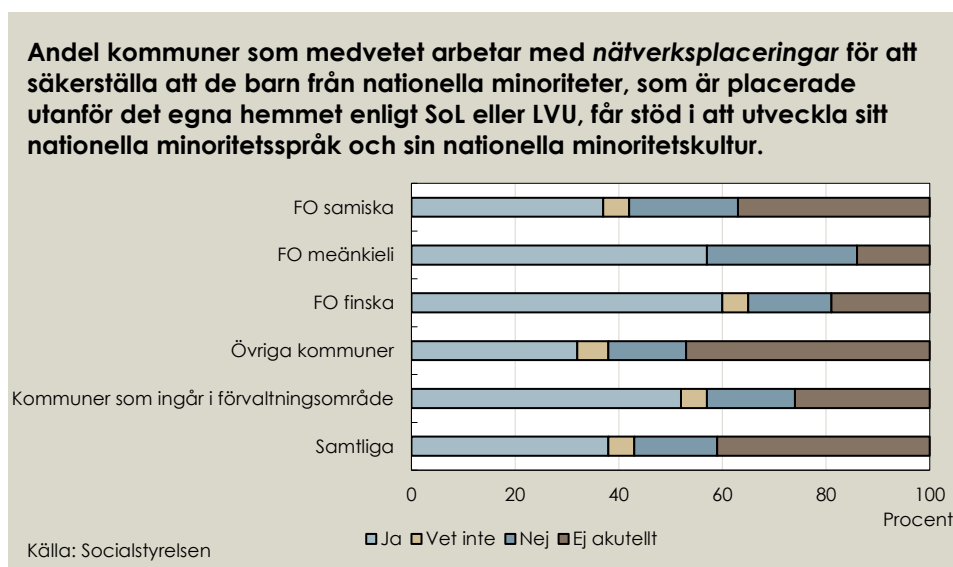
I de öppna kommentarerna i anslutning till frågan tar några kommuner upp att kommunen har en samordnare eller koordinator som arbetar övergripande med frågor som rör nationella minoriteters rättigheter. I en av kommunernas stadsdelsnämnd finns romska brobyggare som är anställda centralt och kan bistå med kunskap och stöd. En annan kommun skriver att de genom att prata kring barnkonventionen, diskrimineringslagen m.m. säkerställer att det finns kompetens i gruppen. En kommun har en webbutbildning och en annan tar upp frågan vid introduktion av nyanställda, för att nämna några exempel. Några kommuner skriver att de har aktiviteter inplanerade medan andra skriver att det inte finns något behov. En kommun skriver även att *Alla barn och ungdomar oavsett härkomst likställs i arbetet på enheten utifrån gällande lagar och barnkonventionen.*

7. Hur säkerställer kommunen att de barn från nationella minoriteter som är placerade utanför det egna hemmet enligt SoL eller LVU får stöd i att utveckla sitt nationella minoritetsspråk och sin nationella minoritetskultur? Med kultur avses till exempel högtider, seder, traditioner, musik och mat.

Frågan är i matrisform där kommunerna har fått ta ställning till om och hur de säkerställer barnens rätt till språk och kultur inom olika placeringsformer. Varje svarsalternativ redovisas för sig.

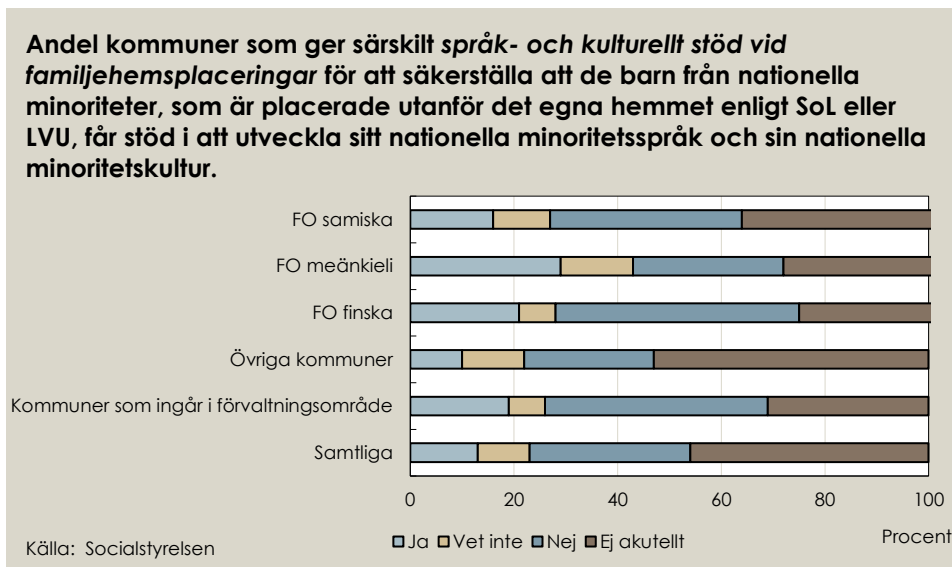
Kommunerna har även i anslutning till frågan ombetts beskriva om det finns andra arbetssätt eller rutiner när det gäller att säkerställa stödet inom området i frågan, eller om det inte görs något särskilt på detta område. Dessa svar redovisas sist efter de fem diagrammen.

7a. Vi arbetar medvetet med nätverksplaceringar för att ge barnet stöd i utvecklande av sitt nationella minoritetsspråk och sin minoritetskultur.

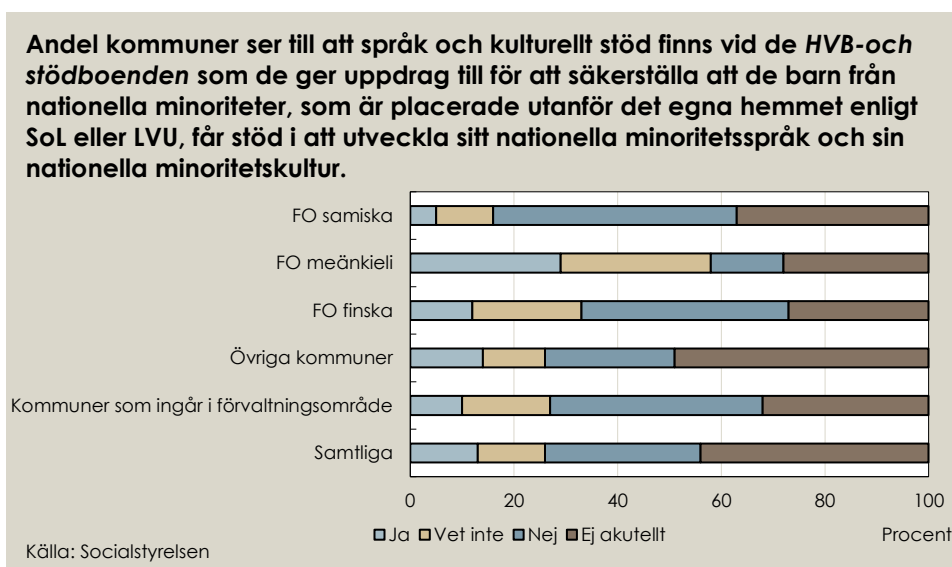
Av samtliga svarande kommuner är det endast 38 % som svarar att de medvetet arbetar med nätverksplaceringar för att säkerställa stöd för språk och kultur för barn som tillhör nationella minoriteter. Det är fler kommuner i FO, 52 %, som svarar att de arbetar medvetet med nätverksplaceringar än i övriga kommuner där 32 % svarar så. Det är däremot ingen större skillnad mellan FO kommuner och övriga när det gäller nej-svar. Det är däremot betydligt fler av kommunerna utanför FO som svarar att frågan inte är aktuell, 47 %, jämförelsevis med kommunerna i FO där 26 % svarar så. I FO för samiska är det också en förhållandevis stor andel som svarar att frågan inte är aktuell jämfört med FO för finska och meänkieli. I FO för samiska är det även en mindre andel som svarar att de arbetar medvetet med nätverksplaceringar

7b. Vi ger särskilt språk- och kulturellt stöd vid familjehemsplaceringar.

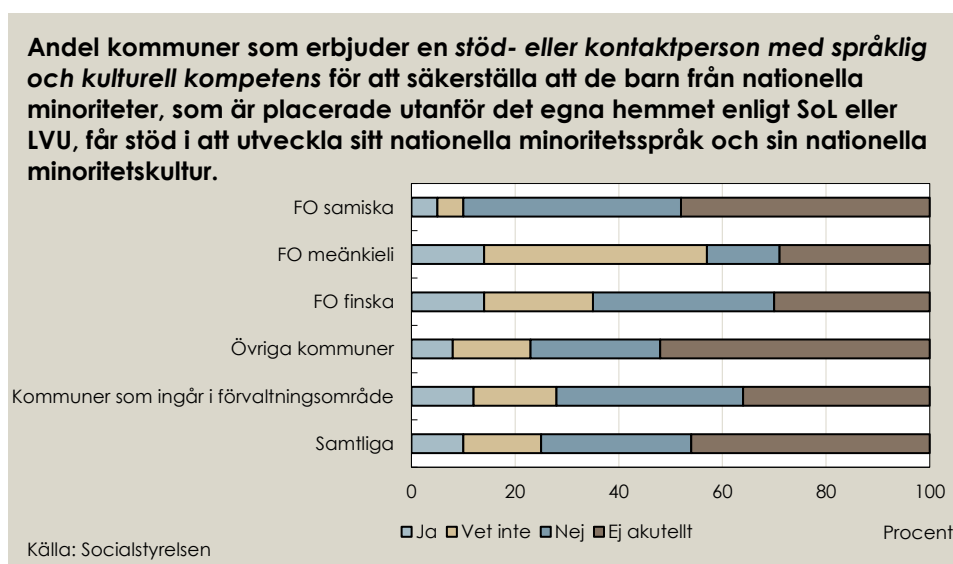
Det sammanlagda resultatet visar att det är fler kommuner som inte ger särskilt språk och kulturellt stöd vid familjehemsplaceringar för barn från de nationella minoriteterna, än som ger sådant stöd. Men det är också en stor andel kommuner som svarar att insatsen inte är aktuell. I FO för meänkieli svarar lika stora andelar, 29 %, ja, nej och ej aktuellt. I FO för finska och samiska är det lite mer än dubbelt så stor andel som svarar att de inte ger särskilt stöd, 47 % respektive 37 %, än som gör det, 21 % respektive 16 %. I FO för samiska svarar dessutom 37 % att insatsen inte är aktuellt och i FO för finska svarar 26 % så.

7c. Vi ser till att språk och kulturellt stöd finns vid de HVB-och stödboenden som vi ger uppdrag till.

Det är en större andel kommuner som svarar att de inte ser till att språk och kulturellt stöd finns vid de HVB och stödboenden de ger uppdrag till, än som svarar ja på frågan. Lite oväntat är det en något större andel av kommunerna utanför FO, 14 %, som svarar att de ser till att sådant stöd finns, än kommunerna i FO där bara 10 % av kommunerna svarar så. Det är också en betydligt större andel bland kommuner i FO kommunerna, 41 %, som svarar att de inte ser till att stöd finns på HVB och andra stödboenden, jämfört med övriga kommuner där 25 % svarar så. I jämförelse mellan de olika FO är det en högre andel kommuner i FO för meänkieli, 29 %, som svarar att de ger stöd än i FO för finska där det är 12 % som svarar så. Antalet kommuner i FO för meänkieli är dock betydligt färre än i FO för finska. I FO för samiska svarar endast 5 % att de ser till att språk och kulturellt stöd finns vid HVB och stödboenden.

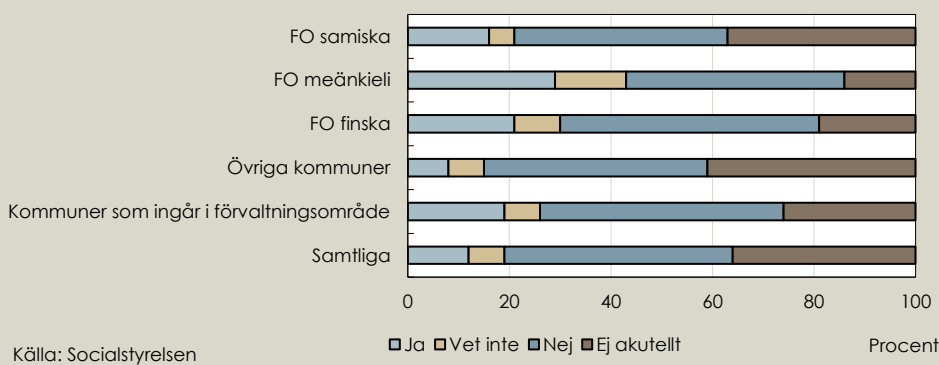
7d. Vi säkerställer stöd till barnet genom att erbjuda en stöd- eller kontaktperson med språklig och kulturell kompetens.

Det är 10 % av kommunerna som svarar att de erbjuder en stöd- eller kontaktperson med språklig och kulturell kompetens. Nästan hälften, 47 %, av samtliga kommuner svarar att frågan inte är aktuell och 29 % svarar att de inte erbjuder en stöd- eller kontaktperson. Det är en något större andel kommuner i FO som svarar att de erbjuder ett sådant stöd, 12 %, men det är även fler som svarar att de inte gör det, 36 %. Minst andel kommuner som erbjuder en stöd- eller kontaktperson med språk och kulturkompetens finns i det samiska FO där endast 5 % erbjuder det. Motsvarande siffror i FO för finska och meänkieli är 14 % i båda fallen. Det är även en hel del kommuner som svarar att de inte vet om de erbjuder en kontaktperson. I FO för meänkieli är det så många som 43 % som svarar att de inte vet. Drygt hälften av kommunerna utanför FO svarar också att frågan inte är aktuell och det svarar också nästan hälften av kommunerna i FO för samiska.

7e. Vi har rutiner för att ta reda på barnets behov av stöd för sitt nationella minoritetsspråk och sin minoritetskultur.

Andel kommuner som har rutiner för att ta reda på barnets behov av stöd för sitt nationella minoritetsspråk och sin minoritetskultur för att säkerställa att barn från nationella minoriteter, som är placerade utanför det egna hemmet enligt SoL eller LVU, får stöd i att utveckla sitt nationella minoritetsspråk och sin nationella minoritetskultur.

Resultaten visar att majoriteten av kommunerna saknar rutiner för att ta reda på placerade barns behov av stöd för sitt nationella minoritetsspråk och sin minoritetskultur. Av samtliga kommuner är det 12 % som svarar att de har rutiner, 45 % svarar att de inte har det och 36 % anger att det inte är aktuellt. I FO totalt sett svarar 19 % av kommunerna att de har rutiner medan 48 % saknar rutiner och 26 % svarar att det inte är aktuellt. Det finns vissa skillnader mellan de olika språkliga FO. I FO för meänkieli är det 29 % som svarar att de har rutiner medan motsvarande siffror i FO för finska är 21 % och i FO för samiska 16 %.

Öppna kommentarer i anslutning till fråga 7

Flera av kommunerna har i anslutning till frågan kommenterat att efterfrågan är liten och att det sällan är aktuellt med ärenden som berör de nationella minoriteterna samt att behoven i så fall tillgodoses genom metoden barnens behov i centrum, BBIC. Andra skriver att de jobbar generellt med närverksplaceringar men att det inte gäller specifikt för målgruppen nationella minoriteter samt att de använder tolk för att försäkra sig om att barnet förstår/uppfattar rätt. En kommun skriver *Vi har cirka en placering av barn per år, oavsett vilka kulturella och språkliga behov de har tillgodoser vi detta genom att i första hand välja familjehem utifrån barnets/den unges behov.*

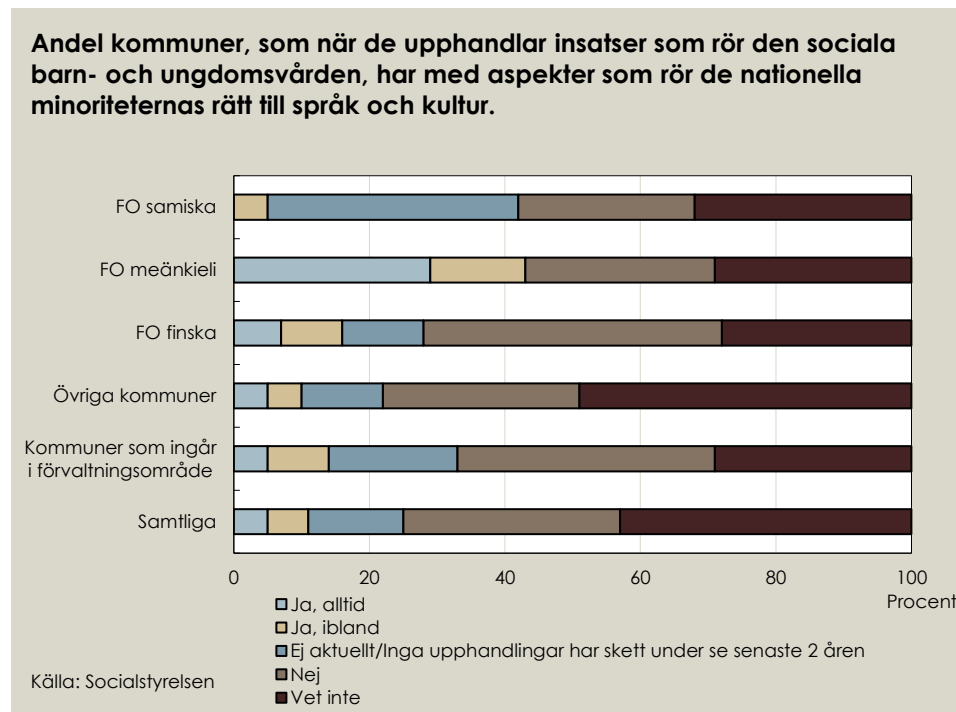
Andra tar upp att det kan vara svårt att hitta familjehem som utöver kunskap i språk och kultur också svarar upp mot andra kompetenskrav men att de försöker tillgodose behoven så långt som möjligt. En kommun skriver, *Bedömning görs alltid inför placering om det finns möjligheter att placera i barnets nätverk - Finns det behov av språkligt eller kulturellt stöd försöker vi tillgodose det på bästa sätt, kan t ex vara att placering sker i familj som talar samma språk eller delar kultur - Bedömning av barnets behov görs alltid inför placering och vi försöker matcha behoven så placeringen kan tillgodose dessa.* Flera kommuner ta även upp att det är skolans ansvar att se till att

barnen får modersmålsundervisning. En kommun skriver, *Vi ger inte särskilt språk och kulturellt stöd vid familjehemsplaceringar utöver vad skolan har att erbjuda. Vi ser till att stödet finns vid HVB/stödboenden/kontaktpersoner om det i övrigt matchar den unges behov, men det är inte ett krav eller avgörande för placeringen.* Några kommuner belyser även att språkstöd är ett eftersatt område. *Språkstöd till placerade barn med annat modersmål än svenska är ett stort utvecklingsområde för alla placerade barn. Stödkontakt utifrån språkliga/kulturella behov förekommer i enstaka ärenden, men tyvärr ej med systematik.* En kommun skriver specifikt att de har tillgång till samisktalande familjehem och att de även kan ordna samisktalande stöd/kontaktperson. En kommun skriver att rutiner ska tas fram och är pågående.

Sammanfattningsvis om fråga 7.

Det verkar som om den vanligaste formen av språkligt och kulturellt stöd för barn som är placerade utanför det egna hemmet sker via nätverksplaceringar. Det förefaller dock av kommentarerna att döma som om detta gäller oavsett om det handlar om barn från de nationella minoriteterna eller andra barn med språk och kulturer som skiljer sig från majoritetsbefolkningen. Det är också en relativt stor andel kommuner, över 40 %, som svarar att det inte är aktuellt med stöd till barn från nationella minoriteterna som är placerade utanför det egna hemmet. Att en så stor andel kommuner väljer svarsalternativet, ej aktuellt, skulle behöva följas upp och det finns ett behov av en fördjupad förståelse av det svarsalternativet. Det är mindre vanligt att stöd ges vid familjehemsplaceringar och vid HVB- och stödboenden och minst vanligt genom en stödperson/kontaktperson med språklig och kulturell kompetens. Det är även en liten andel kommuner som har rutiner för att ta reda på behoven hos barn från de nationella minoriteterna, för att ge dessa språkligt och kulturellt stöd vid placeringar utanför det egna hemmet.

8. När kommunen upphandlar insatser som rör den sociala barn- och ungdomsvården, är då de nationella minoriteternas rättigheter till sitt minoritetsspråk och till sin kultur en aspekt i kommunens underlag i upphandlingen?

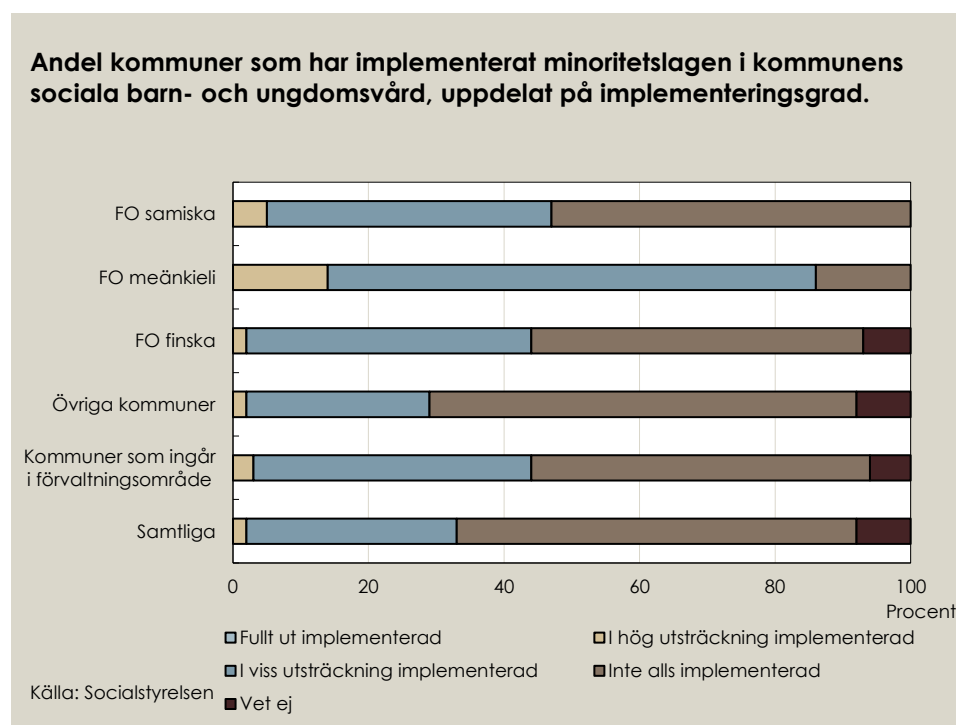
Av samtliga kommuner är det hela 43 % som anger att de inte vet om det finns med aspekter som rör nationella minoriteters rättigheter i upphandlingen av den sociala barn och ungdomsvården. Nästan en tredjedel i FO kommunerna, 29 %, vet inte heller om sådana aspekter finns med i upphandlingarna. Endast 5 % av samtliga kommuner och i de sammanlagda FO-kommunerna svarar att sådana aspekter alltid finns med. De 7 kommunerna i FO för meänkieli avviker något då 29 % av dess svarar att det alltid finns med. I FO för samiska svarar ingen kommun så.

I de öppna kommentarerna som kommunerna har lämnat i anslutning till frågan hänvisar majoriteten till att upphandlingarna sker centralt till exempel via SKR, Kommentus eller andra ramavtal och att de inte känner till vilka krav som ställs i upphandlingarna. I några undantagsfall svarar kommunerna att de har kännedom om kraven men att barn från de nationella minoriteterna inte omnämns i dessa. En kommun skriver, *Socialförvaltningens enhet för upphandling uppger att det inte finns några skrivelser i upphandlingsdokumenten som specifikt belyser de nationella minoriteternas rättigheter till sitt minoritetsspråk och till sin kultur. Däremot har det i de senaste upphandlingarna inom insatser för barn och unga ställts krav på leverantörens etik och gemensam värdegrund. I detta ingår bland annat att leverantören ska följa FN:s konvention om barnets rättigheter, samt att verksamheten ska beakta genus- och jämställdhetsperspektiv, respektera människors olikheter och bejaka kulturell mångfald.*

En annan skriver, *Kommunen har helt nyligen genomfört upphandling inom den sociala barn- och ungdomsvården och de nationella minoritets- språkens ställning var inte med i kravspecifikationen.*

9a. I vilken utsträckning är minoritetslagen implementerad i kommunens sociala barn- och ungdomsvård?

Med implementerad menas att det finns kunskap om de nationella minoriteternas särskilda rättigheter och att dessa tillämpas i beslut, stöd och åtgärder.

Av samtliga kommuner är det ingen som svarar att minoritetslagen är fullt ut implementerad i den sociala barn- och ungdomsvården. Det framgår dock av kommentarerna i anslutning till frågan att det finns en stadsdelsförvaltning i Stockholm stad som anser att de har implementerat lagen fullt ut. Det är också väldigt få kommuner som anser att de har implementerat lagen i hög utsträckning. Endast 3 % i FO kommunerna och 2 % i övriga anser att de har implementerat lagen i hög utsträckning. Det finns dock skillnader mellan de olika FO. I FO för meänkieli är det 14 % som svarar att de har implementerat lagen i hög utsträckning, medan motsvarande siffror i FO för samiska är 5 % och i FO för finska endast 2 %. Det är ungefär en tredjedel av samtliga kommuner som anser att lagen är implementerad i viss utsträckning. I FO för meänkieli svarar 71 % av kommunerna att lagen i viss utsträckning är implementerad medan 42 % av kommunerna i FO för finska och samiska anser detta. Av samtliga kommuner svarar 59 % att minoritetslagen inte alls är implementerad. Vilket även 50 % av FO kommunerna svarar. I FO för meänkieli är det dock en lägre andel, 14 %, som svarar att lagen inte alls är implementerad medan motsvarande siffror för kommunerna i FO för samiska är 53 % och i FO för finska 49 %.

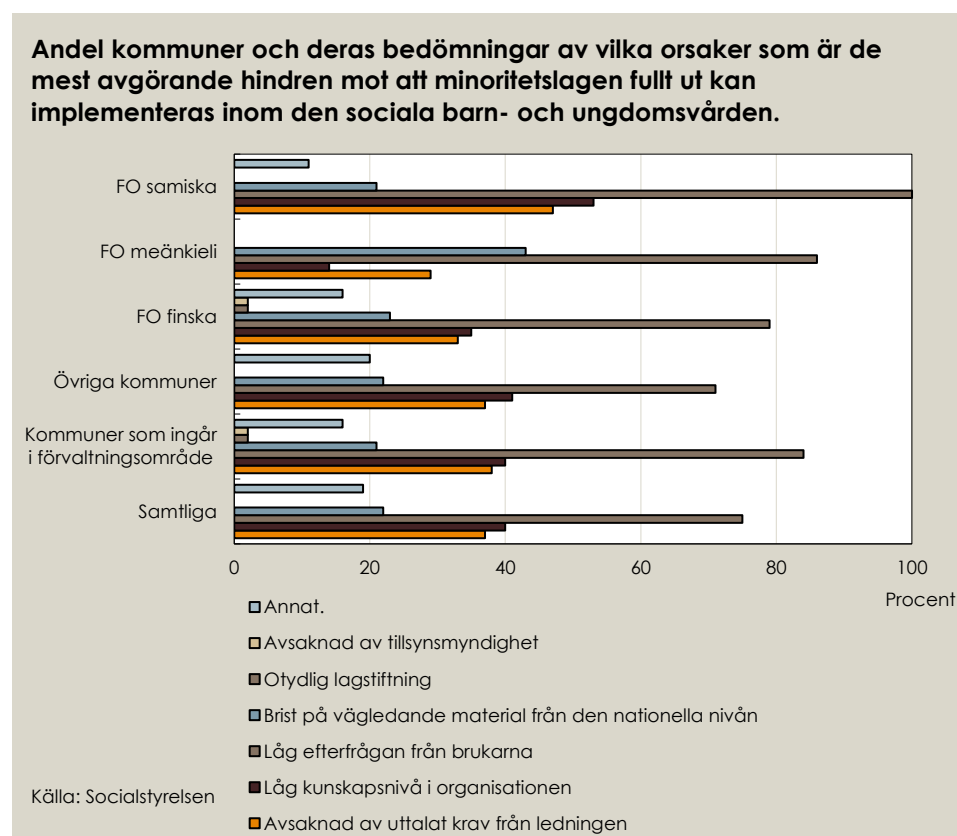
Av kommentarerna som har kunnat lämnas i anslutning till frågan skriver en kommun: *En sdf har kommenterat att de arbetar för att tillgodose de*

nationella minoriteternas rättigheter utifrån stadens riktlinjer och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. De beskriver även att de samarbetar med en sverigefinsk barnförening som har en mötesplats för finsktalande familjer och att de i samarbete med andra stadsdelsförvaltningar skapar gemensamma aktiviteter för de nationella minoriteterna. En annan sdf kommenterar att det finns bra styrdokument i staden för arbetet med minoriteter och minoritetsspråk. Malmö stad skriver I Malmö finns generellt stor kunskap om att ge människor stöd i att få tillgång till sin kultur och att få möjlighet till information på sitt hemspråk.

Av övriga kommentarer framgår bl.a. att kommunerna arbetar för varje barns unika behov och att BBIC tillämpas oavsett ursprung.

9b. Vilka är enligt din bedömning de mest avgörande hindren mot att minoritetslagen fullt ut kan implementeras inom den sociala barn- och ungdomsvården i er kommun? Markera i listan nedan vilket/vilka hinder som du bedömer vara mest avgörande.

Markera ett till tre alternativ.

Det vanligaste hindret som kommunerna anger för att fullt ut implementera minoritetslagen är en låg efterfrågan från brukarna. Av samtliga kommuner svarar 75 % att det är det största hindret och motsvarande siffror i FO kommunerna är hela 84 %. Därefter anges som hinder för implementering en låg kunskapsnivå i organisationen och avsaknad av uttalat krav från ledningen, följt av bristande vägledning från den nationella nivån. Det är inga större skillnader mellan kommunerna i FO och övriga sett till helheten. Det finns dock en viss skillnad mellan de olika språkliga FO. I FO för meänkieli är det

endast 14 % som anger låg kunskap i organisationen som hinder för implementering av minoritetslagen medan motsvarande siffror i FO för finska är 35 % och i FO för samiska 53 %. Några få kommuner i FO för finska, 2 %, anger att en otydlig lagstiftning och avsaknad av en tillsynsmyndighet är ett hinder för implementering av minoritetslagen. Ingen kommun i FO för meänkieli och samiska anger de alternativen som orsak.

Kommunerna har i anslutning till frågan även ombetts kommentera om det finns några andra hinder för implementering. Av kommentarerna framgår att brist på resurser i form av tid, medel och kunskap också kan vara hinder för implementeringen liksom konkurrerande krav från andra områden och språkgrupper. En kommun skriver, *Implementering av åtgärder utifrån andra kvalitetsaspekter har högre prioritet inom barn- och ungdomsvården*. En annan kommun ger följande kommentar, *Vi har många lagar, riktlinjer, allmänna råd etc att förhålla oss till och då vi ännu inte känner till att någon familj/individ som berörs av lagen bor eller vistas i vår kommun blir implementeringen svår*. Även brist på politisk vilja anges som orsak till en bristande implementering. De flesta kommentarerna förstärker dock alternativet att det saknas en efterfrågan från målgruppen nationella minoriteter.

10. Finns det, enligt din bedömning, behov av externt kunskapsstöd för den sociala barn och ungdomsvården i kommunen avseende minoritetslagen och/eller om de nationella minoriteterna?

Andel kommuner som har eller inte har behov av olika former av externt kunskapsstöd. Obs! Flervalgsfråga

Samtliga siffror anges i %

Svarsalternativ	Samtliga	FO kommuner	finska	meänkieli	samiska
Ja utbildning om minoritetslagen	49	59	53	71	74
Ja utb.om minoriteternas historia, kultur och språk	25	31	33	57	32
Ja behov av skriftligt kunskapsstöd	60	59	60	57	58
Annat behov, ange vad	2	2	2	0	5
Nej, f.n. inget behov	25	21	21	14	21

Källa: Socialstyrelsen

Majoriteten av kommunerna anger att de har behov av någon form av externt kunskapsstöd och av samtliga kommuner är det flest som har behov av skriftligt kunskapsstöd. I FO finns också behov av skriftligt kunskapsstöd men även i utbildning om minoritetslagen. I FO för samiska och meänkieli svarar över 70 % att de har behov av utbildning om minoritetslagen. En något mindre andel av kommunerna anger att de har behov av utbildning om de nationella minoriteternas historia, kultur och språk, med undantag av FO för meänkieli där 57 % anger att de har behov även av en sådan utbildning. En fjärdedel av samtliga kommuner och ca en femtedel av FO kommunerna anger att det inte har något behov av externt kunskapsstöd för närvarande.

Av kommentarerna som kommunerna har kunnat lämna i anslutning till frågan framgår att utbildningar behöver vara lätt tillgängliga och att det är att

föredra om det går att välja när man kan ta del av utbildningen och vilken fördjupningsnivå som behövs. Material i form av filmer med tillhörande diskussionsfrågor efterfrågas och att utbildningsinsatser behövs återkommande eftersom personal hela tiden byts ut. En kommun skriver, *Ex korta filmer med information och diskussionsfrågor omkring ämnet som man som chef kan använda (likt material som finns om barnkonventionen) skulle vara användbart.*

11. Finns det ytterligare något som du vill tillägga om arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården i kommunen i relation till de nationella minoriteterna?

Kommunerna återkommer i sina tilläggskommentarer till den låga efterfrågan från brukarna och några gör bedömningen att det inte ens finns personer som tillhör de nationella minoriteterna i deras kommuner. Andra frågor som kommer upp är att etnicitet vanligtvis inte undersöks - *Etnicitet efterfrågas oftast inte om klienten inte själv tar upp frågan.* Det finns även kommentarer om konkurrensförhållande mellan olika behov och att resurserna inte räcker till för allt som behöver tillgodoses. En kommun skriver, *Jag tror tyvärr att detta är ett område som hamnar i skymundan utifrån allt annat som den sociala barn- och ungdomsvården också ska ha koll på och förhålla sig till i arbetet. Svårt att räkna till.* En annan kommun skriver, *Enkäten visar tydligt att detta inte är ett uppmärksammat eller prioriterat område. Sen har vi svårigheter kring språk och kulturellt stöd kring en massa andra grupper, nyanlända som egentligen har samma behov som de grupper som omfattas av minoritetslagstiftningen.* Det finns även kommuner som ser farhågor och önskar mer samverkan för att situationen ska bli bättre. *Okunskap gör att man riskerar att inte nå familjerna och det kan göra att barnen inte får det som de har rätt till. Önskan om mer samverkan/utbildningstillfällen med inblandade aktörer, som exempelvis förskolan/skolans verksamhet.*

Sammanfattande kommentarer

Avsikten med denna enkätundersökning har varit att belysa hur de nationella minoriteternas rättigheter och behov tas tillvara inom den sociala barn- och ungdomsvården samt utveckla en form som möjliggör en långsiktig och kontinuerlig uppföljning av området. För detta ändamål har kommunerna via enkäten fått svara på frågor som beskriver rutiner, service, kunskap och behov av stöd inom den sociala barn- och ungdomsvården avseende de nationella minoriteterna.

Sammanfattningsvis visar resultaten att de nationella minoriteternas särställning och rättigheter är ett i stort sett okänt område inom den sociala barn- och ungdomsvården. Väldigt få kommuner har reflekterat över om minoriteternas rättigheter får konsekvenser, och i så fall vilka, för verksamheten. Detta trots att minoritetslagen har funnits i över 10 år. I den överväldigade majoriteten av kommuner, både i och utanför FO, finns inte något system för att säkerställa att personalen inom verksamheten känner till de nationella minoriteternas rättigheter. Vilket också delvis avspeglas i kommentarerna som kommunerna lämnat i anslutning till frågorna.

Många av de insatser som kommunerna gör inom den sociala barn- och ungdomsvården sker genom upphandlingar av externa verksamheter. Vilka krav som ställs i en upphandling på entreprenörerna borde därför vara väsentligt för kvaliteten på verksamheten. Resultatet av undersökningen visar att många av de svarande kommunerna inte känner till om det finns med aspekter som rör nationella minoriteter i upphandlingsunderlagen. Endast 5 % av kommunerna svarar att det alltid finns med sådana aspekter och 6 % att det finns med ibland. Med undantag för kommunerna i FO för meänkieli, som i större grad har med sådana aspekter i upphandlingen, är resultatet för övriga FO kommuner likartat.

Några av resultaten i undersökningen skulle kunna ha påverkats av att en del frågor har omfattat en tidsperiod som rör de senaste två åren, vilka till stor del har präglats av den pågående pandemin. Till exempel frågan som handlar om genomförda kompetenshöjande åtgärder som rör de nationella minoriteterna. Resultatet visar att mycket få, endast 5 % av samtliga kommuner, har genomfört sådana åtgärder de senaste två åren. En tolkning av resultatet skulle kunna vara att pandemin tagit över agendan och annat skjutits på framtiden. Det är dock ingen av kommunerna som i kommentarerna har hänvisat till pandemisituationen som förklaring till att kompetenshöjande åtgärder inte har skett under perioden.

Särskilda rättigheter i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska

Några av enkätfrågorna har endast riktats till de kommuner som ingår i något av förvaltningsområdena och har rört de förstärkta rättigheter som gäller där för personer som vill använda finska, meänkieli och samiska. Frågorna har

handlat om information och informationsmaterial på minoritetsspråken samt om minoritetsspråkkompetens hos handläggare.

Enligt minoritetslagen har enskilda som bor i FO rätt att använda finska, meänkieli och samiska i både muntliga och skriftliga kontakter med kommunerna inom de respektive språkområdena. Kommunerna är skyldiga att ge muntliga svar på samma språk och ska även sträva efter att i övrigt bemöta de enskilda på språken. Enskilda har även rätt att få översättning av beslut och beslutsmotivering på sitt språk. Dessutom ska kommunerna verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i språken där det behövs i kontakterna med enskilda.

Resultaten visar att de särskilda rättigheter som gäller inom FO inte har fått något större genomslag inom den sociala barn- och ungdomsvården i kommunerna. Majoriteten av kommunerna erbjuder till exempel inget informationsmaterial på minoritetsspråk till barn, deras vårdnadshavare eller anhöriga inom verksamheten. Majoriteten av kommunerna informerar inte heller om rätten att få beslut och beslutsmotivering översatt till minoritetsspråket. Resultaten visar dock på en variation mellan FO. Det finns till exempel betydligt mer informationsmaterial på finska i FO för finska än det finns informationsmaterial på samiska i FO för samiska. I FO för meänkieli är det en majoritet av kommunerna som informerar om rätten till översättning av beslut och beslutsmotivering medan det är färre av kommunerna i FO för finska som gör det och endast en fjärdedel av kommunerna i FO för samiska.

Samma variation finns när det gäller språkkompetens bland handläggare. Det finns flest handläggare som behärskar finska i alla tre FO och minst antal handläggare som kan samiska. I FO för samiska är det endast 11 % av kommunerna som har samiskspråkiga handläggare inom den berörda verksamheten.

Som framgår tidigare i sammanställningen gör flera kommuner bedömningen att det inom verksamheten social barn- och ungdomsvård, saknas behov av den service som de förstärkta rättigheterna innebär för de nationella minoriteterna i FO. De menar att det sällan är aktuellt med ärenden som omfattar barn och unga från de nationella minoriteterna och att de informerar och översätter om behov uppstår. Utifrån andra resultat i denna undersökning finns det anledning att fundera över på vilka grunder den bedömningen görs, givet att det både saknas kunskaper om rättigheterna och inte har gjorts någon analys av påverkan på verksamheten. Om servicenivån motsvarar behovet hos de nationella minoriteterna inom den sociala barn- och ungdomsvården eller inte, är svårt att svara på eftersom det inte finns någon statistik angående ärenden som rör nationella minoriteter. Information på språken och information om rätten till översättningar av beslut och beslutsmotiveringar är dock exempel på rättigheter inom FO som inte borde vara allt för svåra att tillgodose oavsett mängden ärenden inom verksamheten som rör just de nationella minoriteterna.

Placerade barns rättigheter

I minoritetslagen framhävs vikten av att barn som tillhör nationella minoriteter får stöd från det allmänna för att utveckla sin kulturella identitet och sitt minoritetsspråk. I enkäten undersöks därför om det finns rutiner för att ta

reda på barnens behov av stöd och vilket sorts stöd kommunerna tillhandahåller avseende språk och kultur för minoritetsbarn som placeras utanför det egna hemmet enligt SoL eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Resultaten visar att majoriteten av kommunerna inte har någon rutin för att ta reda på minoritetsbarnens behov av stöd för sitt språk och sin kultur. Det gäller såväl utanför som i FO. I den mån kommunerna ger stöd är det vanligast att det sker inom nätverksplaceringar. Lite drygt hälften av kommunerna i FO svarar att de arbetar medvetet med sådana placeringar för att säkerställa att minoritetsbarnen får ett språkligt och kulturellt stöd. När det gäller andra former av placeringar är det betydligt färre kommuner som ger stöd för språk och kultur. Till exempel är det endast en femtedel av kommunerna i FO och en tiondel av övriga kommuner som ger språk och kulturellt stöd till nationella minoritetsbarn vid familjehemsplaceringar. Detta bör ses i ljuset av att familjehem fortsatt är den vanligaste formen av placeringar⁴ Ännu färre kommuner ger barnen stöd för språk och kultur i samband med placeringar på HVB och stödboenden och det är också väldigt få som erbjuder en kontaktperson med språklig och kulturell kompetens. I en jämförelse mellan de olika FO ges mer stöd i FO för finska och meänkieli än i FO för samiska.

Flera av kommunerna anger att frågan om stöd för placerade barn från de nationella minoriteterna inte är aktuell, alternativt att eventuella behov tillgodoses genom metoden, barnens behov i centrum, BBIC. Andra tar upp att frågan om stöd för barn med annat modersmål än svenska är ett stort utvecklingsområde för alla placerade barn och att språkligt stöd inte förekommer med systematik.

Om placerade barn från de nationella minoriteterna inte får stöd i sin kulturella identitet eller för utveckling av sitt minoritetsspråk, lever kommunerna varken upp till sina skyldigheter enligt minoritetslagen eller till barnkonventionen. Om detta är ett omfattande problem eller inte är okänt. Många kommuner hävdar som beskrivits ovan att de har få ärenden som rör nationella minoriteter, men det är även få kommuner som svarar att de har rutiner för att ta reda på behoven i denna målgrupp. Kommunens skyldigheter som beskrivs i minoritetslagen är dock inte beroende av att det finns ett minsta antal personer som tillhör de nationella minoriteterna i kommunen. Kommunen är alltså skyldig att särskilt främja barns utveckling av kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket oavsett hur vanligt förekommande sådana ärenden är.⁵

Implementering av minoritetslagen inom den sociala barn- och ungdomsvården

Enligt kommunernas egna bedömningar är minoritetslagen endast i viss utsträckning implementerad inom den sociala barn- och ungdomsvården. Med implementering avses i denna undersökning att det finns kunskap om de

⁴ Individ och familjeomsorg, Lägesrapport 2022, Socialstyrelsen

⁵ Stödmaterial för kommunerna om placerade barn där även de nationella minoriteternas rättigheter tas upp. T.ex. LVU, Handbok för socialtjänsten samt Placerade barn och unga, Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen 2020.

nationella minoriteternas särskilda rättigheter och att dessa tillämpas i beslut, stöd och åtgärder. Ingen kommun svarar att lagen är fullt ut implementerad och endast få att den är implementerad i hög utsträckning. I FO kommunerna är bedömningen snarlik med undantag för FO för meänkieli där en större andel kommuner anser att lagen är implementerad i hög utsträckning och där en mindre andel svarar att den inte alls är implementerad, jämförelsevis med övriga FO kommuner. I FO för samiska svarar strax över hälften av kommunerna att den inte är implementerad och nästan hälften av kommunerna i FO för finska.

Det finns en stor samstämmighet mellan kommunerna om varför minoritetslagen inte implementerats. Det vanligaste hindret för att implementera lagen är enligt kommunerna att det finns en låg efterfrågan från brukarna. Det anges även som det vanligaste hindret i FO kommunerna. I FO för samiska svarar samtliga kommuner att det är det största hindret. Därefter anger kommunerna låg kunskapsnivå inom organisationen som det näst vanligaste hindret. Här avviker FO för meänkieli som i en mindre andel kommuner anger låg kunskapsnivå som hinder för implementering, jämförelsevis med kommunerna i FO för finska och FO för samiska. Avsaknad av uttalade krav från ledningen är också en vanlig orsak till en bristande implementering enligt kommunerna följt av brist på vägledande material. Däremot är det en mycket liten andel kommuner som anser att den bristande implementeringen främst beror på otydlig lagstiftning, vilket naturligtvis kan hänga ihop med att så många av kommunerna också har svarat att de inte känner till de rättigheter som anges i lagen. Det går helt enkelt inte att bedöma en lagstiftning som man inte känner till. Det är också mycket få kommuner som anger avsaknad av en tillsynsmyndighet som orsak till bristande implementering. Detta är dock något som alltför minoritetsrepresentanter efterfrågar som en reaktion på just bristande implementering av deras rättigheter ⁶.

Enkätresultaten visar på behovet av att kommunerna får rätt stöd i implementering av minoritetslagen. I samband med att minoritetslagen reviderades 2019 blev kommuner skyldiga att anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. I förarbetena till lagen framgår att mål och riktlinjer företrädesvis kan integreras i andra styrdokument som rör mänskliga rättigheter och demokratifrågor, exempelvis handlingsplaner. På samma sätt skulle implementeringen av nationella minoriteters rättigheter inom den sociala barn- och ungdomsvården kunna integreras i arbetet med barnkonventionen och Agenda 2030.

Behov av stöd i kommunerna

Även när det gäller behov av externt kunskapsstöd är kommunerna samstämmiga. Framförallt efterfrågas skriftligt kunskapsstöd men även utbildning om minoritetslagen. I FO för meänkieli efterfrågas utbildning i minoritetslagen i större utsträckning än i övriga kommuner, och där efterfrågas även utbildning om minoriteternas historia, kultur och språk i större utsträckning än i övriga kommuner. Möjligen beror det på en större medvetenhet om vikten av

⁶ Framkommer i samråd och dialog med minoritetsföreträdare.

kunskap i dessa kommuner än att kunskapsnivån skulle vara lägre där. En fjärdedel av samtliga kommuner och en femtedel i FO kommunerna uppger att de inte har något behov av stöd för närvarande. Det som efterfrågas är i första hand lätt tillgängligt material med möjlighet att välja grad av fördjupning. Även filmade stöd med tillhörande diskussionsfrågor som går att anpassa efter olika behov efterfrågas.

Utmaning att följa upp minoriteternas situation inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Avsaknad av statistik i kombination med kommuner som inte känner till sina skyldigheter, gör att uppföljningen av minoriteternas situation inom den sociala barn- och ungdomsvården blir svår att värdera. Minoritetslagen kan dock sägas ha haft en mycket liten påverkan på verksamheten. Kommunerna menar att det saknas en efterfråga från minoriteterna och att det inte föreligger behov av det som efterfrågas i enkäten. Samtidigt konstaterar kommunerna att de inte känner till vilka av brukarna som tillhör nationella minoriteter och att deras behov inte undersöks på ett systematiskt sätt. Kommunerna uppger även att de saknar kunskap om minoritetslagen och bedömer att den endast är implementerad i viss utsträckning. Enligt enkätsvaren säkerställer inte heller kommunerna att personalen får kompetensutveckling inom området. Efterfrågan på service på minoritetsspråk inom den sociala barn- och ungdomsvården tenderar att bli som frågan om vad som kommer först, hönan eller ägget. Å ena sidan ger kommunerna inte information till minoriteterna om deras rättigheter. Å andra sidan görs bedömningen att minoriteterna inte efterfrågar en sådan service.

En kommentar från en av kommunerna får avslutningsvis tjäna som illustration till dilemmat ovan. *-Blir det aktuellt med brukare från någon av minoritetsgrupperna så kommer vi att uppmärksamma bestämmelserna gällande deras rättigheter vilka styrs av lagar och riktlinjer.*